

Turizm Alanlarındaki Rekreatif Su Kaynaklarının Sürdürülebilirliği ve Sakin Şehir Politikaları: Uzundere (Erzurum) Örneğinde Bir Değerlendirme

Cittaslow Policies and Sustainability of Recreational Water Resources in Tourism Areas: An Evaluation Based on Uzundere (Erzurum)

Mustafa ÖZGERİŞ¹, Faris KARAHAN²

^{1,2} Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü

ORCID:

M.Ö.: 0000-0003-1006-9303

F.K.: 0000-0001-6426-8426

Corresponding Author:

Mustafa ÖZGERİŞ

Email:

m.ozgeris@atauni.edu.tr

Citation: Özgeriş, M. ve Karahan, F. (2021). Turizm Alanlarındaki Rekreatif Su Kaynaklarının Sürdürülebilirliği ve Sakin Şehir Politikaları: Uzundere (Erzurum) Örneğinde Bir Değerlendirme. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (1): 103-117

Submitted: 07.02.2021

Accepted: 28.02.2021

Özet

Sakin Şehir'in (Cittaslow) temel amacı turizmde doğal, kültürel ve sosyal kaynakları bir denge içerisinde yozlaştırmadan kullanmak ve sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Sakin Şehir, sahip olduğu kriterler ile sürdürülebilirliği ve sürdürülebilir turizmi savunmaktadır. Turizmin doğal, sosyal ve kültürel olmak üzere üç çeşit birincil kaynak değeri bulunmaktadır. Su unsuru turizmin doğal kaynak değerlerinden biridir. Su, turizme içme suyu-genel kullanım ve rekreatif aktiviteler için kaynak oluşturma yönleri ile hizmet etmektedir ve turizmin birçok çevresel etkileri olduğu gibi su kaynakları üzerinde de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı turizmin rekreatif su kaynakları üzerindeki olumsuz etkilerinin Uzundere örneğinde belirleyerek, Sakin Şehir birliğinin rekreatif su kaynaklarının korunması ve sürdürülebilirliğine yönelik politikalarını değerlendirmektir. Bu kapsamda uzman grup görüşleri alınarak Uzundere örneğinde turizmin rekreatif su kaynakları üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileri belirlenmiştir. Çalışmanın sonucuna göre Sakin Şehir'in rekreatif su kaynaklarının koruma-kullanım ve planlamasına doğrudan ya da dolaylı olarak etki edebilecek ondan fazla politikasının olduğu görülmüştür. Bununla beraber Sakin Şehir'in rekreatif su kaynakları etrafında yapılaşma, su ekosisteminin zarar görmesi, rekreatif su kaynakları ve çevresinde katı atık kirliliği, taşıma kapasitesinin hesaplanmaması (insan yoğunluğundaki artış) ve flora ve fauna üzerinde insan baskısını kontrol etmeye yönelik herhangi bir politikasının olmadığı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rekreatif Su kaynakları, Sakin şehir, Sürdürülebilirlik, Turizm, Uzundere

Abstract

The main purpose of Cittaslow is to tour natural, cultural, and social resources in a balanced way without corrupting them and to ensure their sustainability. Cittaslow advocates sustainability and sustainable tourism with its criteria. Tourism has three primary sources of value: natural, social and, cultural. Water is one of the natural resource values of tourism. Water serves tourism as a resource of drinking water, general use, and recreational activities. Tourism has a great number of environmental impacts and also has a negative impact on water resources. The aim of this study is to determine the negative effects of tourism on

recreational water resources in the example of Uzundere and to evaluate the policies of the Cittaslow Union for the protection and sustainability of recreational water resources. In this context, the direct and indirect effects of tourism on recreational water resources were determined in the case of Uzundere by taking expert group opinions. According to the results of the study, it has been seen that Cittaslow has more than ten policies that can directly or indirectly affect the conservation-use and planning of recreational water resources. However, it has been evaluated that Cittaslow does not have any policy to control the construction around recreational water resources, damage to the water ecosystem, solid waste pollution in and around recreational water resources, exceeding the carrying capacity (increase in human density), and human pressure on flora and fauna.

Keywords: Cittaslow, Recreational Water resources, Sustainability, Tourism, Uzundere

1. GİRİŞ

Dünya genelindeki nüfus artışı, insan ihtiyaçlarının değişmesi, teknoloji ve sanayinin gelişmesi ve plansız turizm yatırımları gibi faktörler doğal kaynakların bilinçsiz ve aşırı tüketimini sağlamıştır. İnsanoğlunun, doğa üzerinde oluşturduğu baskı, tahribat ve aşırı tüketim, küresel ölçekte doğal kaynakların korunması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu gerekliliğin bir sonucu olarak 1972 yılında Stockholm’de, Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı düzenlenmiş ve bu konferansta ilk kez sürdürülebilirlik kavramı gündeme gelmiştir.

Daha sonra 1987 yılında Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland’ın başkanlığındaki Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) tarafından ‘Ortak Geleceğimiz (Brundtland Raporu)’ adlı bir rapor yayımlanmıştır. Bu raporda sürdürülebilirlik, bugünün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin de kendi ihtiyaçlarını tehlikeye atmadan karşılamak olarak tanımlanmıştır (Anonymous, 1987; Aksu, 2011). Brundtland Raporu’nda sürdürülebilirlik kavramı sosyal, ekonomik ve çevresel olmak üzere 3 boyutuyla ele alınmıştır.

Sürdürülebilirlik kavramı birçok yeni anlayışa zemin oluşturmuştur. Bunlardan biri de sürdürülebilir turizmdir. Sürdürülebilir turizmin ortaya çıkışındaki en büyük etken kitle turizmine dayalı, kitlesel ziyaretlerin destinasyonlarda oluşturduğu baskı ve tahribatlar olmuştur (Özkök ve Gümü, 2009; Acuner, 2015).

Dünya Turizm Örgütü sürdürülebilir turizmi; ziyaretçilerin, turizm endüstrisinin, çevrenin ve ev sahibi toplulukların ihtiyaçlarını ele alırken, mevcut ve gelecekteki ekonomik, sosyal ve çevresel etkileri tam olarak dikkate almak olarak tanımlamıştır. Bunun yanında sürdürülebilir turizm ilkelerini oluştururken çevresel kaynakların korunarak kullanılması, tüm paydaşlar için sosyo-ekonomik faydalar sağlaması ve ev sahibi toplumun kültürel yapısının garanti altına alınması yönlerine atıfta bulunmuştur (UNEP and WTO, 2005).

Turizm arzını oluşturan en önemli faktörlerden biri doğal kaynakların oluşturduğu çevresel değerlerdir. Deniz-güneş-kum üçlüsünden oluşan klasik turizm anlayışı, 1990’lı yıllardan itibaren değişmeye başlamıştır ve alternatif turizm, kırsal turizm, eko-turizm gibi yeni turizm türleri ortaya çıkmıştır. Yeni turizm türlerinin ortaya çıkmasındaki en önemli iki neden turistlerin tercihlerinin bozulmamış bir çevreden yana kullanmaya başlaması ve turizm arzını oluşturan çevresel değerlerin korunması gerekliliğidir (Özbey, 2002; Kozak ve Bahçe, 2009; Karadeniz, 2015). Ortaya çıkan bu yeni turizm türlerinden biri de Sakin Şehir (Cittaslow)’dir.

Sakin Şehir; iyi ve kaliteli bir yaşam için kentlerin kolektif refahının sağlanması, yerel çevrenin, gastronomik kaynakların ve yeni teknolojilerin kullanımının gerçekleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Miele, 2008; Lowry and Lee, 2011; Şahin ve Kutlu, 2014; Arıkan et al., 2015). Sakin Şehir’in ortaya çıkışı SlowFood felsefesine dayanmaktadır. SlowFood 1989 yılında, Carlo Petrini ve beraberindekiler tarafından fastfood kültürüne karşı olarak, biyolojik çeşitliliğin, yerel kültür ve lezzetlerin korunması, hızlı tüketimin engellenerek gıda güvenliğinin sağlanması amaçlarıyla oluşturulmuştur (Sezgin ve Ünüvar, 2012; Şahin ve Kutlu, 2014). Sakin Şehir 15 Ekim

1999 tarihinde İtalya'nın Orvieto kentinde, Chianti, Orvieto, Bra ve Positano kentlerinin belediye başkanları ve SlowFood'un kurucusu Carlo Petrini tarafından imzalanan 'Yavaş Şehirler Sözleşmesiyle' kurulmuştur (Karakurt Tosun, 2013).

Sakin Şehir 7 ana başlık altındaki 72 madde ve 3 özel koşuldan oluşan üyelik kriterleri listesine sahiptir. Birliğe üyelik için belirlenen özel koşullar nüfusun 50 binin altında olması, SlowFood felsefesinin devam ettirilmesi ve Sakin Şehir logosunun görünür kılınmasıdır. Sakin Şehir'in 7 temel politikası şu şekildedir (Cittaslow Turkey, 2021):

- Çevre Politikaları
- Altyapı Politikaları
- Kentsel Yaşam Kalitesi Politikaları
- Tarımsal, Turistik, Esnaf ve Sanatkarlara Dair Politikalar
- Misafirperverlik, Farkındalık ve Eğitim için Planlar
- Sosyal Uyum
- Ortaklıklar

Sakin Şehir birliğine üye olmak için öncelikli olarak ülke koordinatörlüğüne bir başvuru mektubu sunulur ve giriş işlemlerini başlatmak için 600 Euro para ödemesi yapılır (Cittaslow International, 2021). Sunulan başvuru mektubu ülke koordinatörlüğü tarafından Sakin Şehir kriterlerine uyumu açısından değerlendirilir. Değerlendirmede kentlerin kriterler çerçevesinde yaptığı çalışmalar ve yürüttüğü projeler puanlanmaktadır. Bir kentin üye olması için 50 ve üzerinde puan alması gerekmektedir. Daha sonra ülke koordinatörlüğü tarafından adaylık değerlendirme ziyaretinde bulunulur ve kriterlere ilişkin eksikliklerin belirtildiği hazırlık raporu düzenlenir. Aday kent hazırlık raporunda belirtilen eksiklikleri gidermekle yükümlüdür. Bu eksiklikler giderildikten sonra aday kent, başvuru dosyasını hazırlayarak Sakin Şehir Genel Merkezine gönderir. Genel Merkezin değerlendirmesinden sonra aday kentin başvurusu onaylanır (Cittaslow Turkey, 2021). Sakin Şehir birliğine 2021 yılı şubat ayı itibariyle 30 ülkeden 272 şehir üyedir ve Türkiye'den 18 üyesi bulunmaktadır.

Turizm doğal, kültürel ve sosyal olmak üzere 3 çeşit birincil kaynak değerine sahiptir (Anonymous, 2019). Canlılar için hayati derecede öneme sahip olan su, turizmin doğal kaynaklarından biridir. Ancak küresel ısınma ve iklim değişikliğinin getirdiği kuraklık, nüfus artışına bağlı su tüketimindeki artış ve sanayi-turizm faaliyetleri sonucu oluşan kirlilik, su kaynaklarının sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir.

Turizmde su yönetim, teknik hizmetler, restoran-bar-mutfak kullanımı, çamaşırhane faaliyetleri, ek hizmetler ve bina-inşaat yapımı faaliyetlerinde kullanılmaktadır (Styles et al., 2013; Rezníčková and Kyšela, 2016). Bunun yanında spor ve manzara seyri gibi çeşitli rekreasyonel faaliyetler için su, birinci derecede kaynak değeri oluşturmaktadır. Rekreasyon ve turizm kavramı her ne kadar iki farklı kavram olsa da aralarında birbirlerini destekleyen bir ilişki bulunmaktadır. Bir alanın rekreasyon potansiyeli, rekreasyonel aktivitelere kaynak oluşturma konusundaki doğal potansiyelidir (Gökmen ve Ege, 2020). Bu potansiyel, rekreasyonel aktivitelere dayalı bir turizm cazibesi oluşturarak, beraberinde turizmi getirmektedir.

Suya dayalı rekreasyon, insanların suyun doğal ve kültürel zenginlikleri ile dinlenme ve kaybedilen enerjisini yeniden kazanma faaliyetleridir (Karahan ve Orhan, 2009:61). Su yüzeyleri, çeşitli rekreasyonel aktivitelere imkan vermesinin yanında görsel kaliteyi de artırarak rekreasyon potansiyelini etkilemektedir (Khazim, 1990). Ayrıca su yüzeyleri, flora ve faunayı su ortamıyla birlikte yaşam alanlarıdır (Doğaner, 2001).

Rekreatif su kaynakları havuz, akarsu, çay, göl, gölet, ıslak alanlar, deniz, okyanus ve çeşitli kıyı alanları olup, bu alanlarda ve yakın çevresinde yapılan başlıca rekreatif etkinlikler Karahan ve Orhan, (2009) ve Doğaner (2001)'den derlenerek aşağıda verilmiştir:

- Yüzme
- Aletli su altı dalışı- snorkel ile denizde gezinme
- Rafting
- Rüzgar sörfü-yelkencilik
- Kürekçilik-kano
- Jet ski-su kayağı
- Balıkçılık
- Sandalla gezinti-bot ve motorlu su araçlarıyla gezinti-yat gezintileri-tekne gezintileri
- Radyo kontrollü maket yat yarışları
- Havuz oyunları (su balesi, su jimnastiği, su topu vb.)
- Piknik-kamping
- Avcılık
- Yürüyüş yapma
- Bisiklete binme
- Fotoğraf çekme ve manzara seyri

Su, rekreatif aktivitelerle birlikte turizm için potansiyel oluşturmaya rağmen turizm faaliyetlerinin birçok çevresel alanda olduğu gibi su kaynakları üzerinde de olumsuz etkileri bulunmaktadır (Puczkó and Rátz, 2000). Bununla beraber turizmin sürdürülebilirliği yeterli kalite ve nicelikteki suyun varlığına bağlıdır (Essex et al., 2004; Cole, 2012). Tam olarak bu noktada Sakin Şehir gibi sürdürülebilirliği hedefleyen, çevreci turizm yaklaşımları gündeme gelmektedir. Sakin Şehir'in ana hedefi turizmde doğal, kültürel ve sosyal kaynakları bir denge içerisinde yozlaştırmadan kullanmaktır.

Bu çalışmada, turizm faaliyetlerinin rekreatif su kaynakları üzerindeki doğrudan ve/veya dolaylı olumsuz etkilerini Uzundere (Erzurum-Turkey) örneğinde tespit ederek, Sakin Şehir birliğinin rekreatif su kaynaklarının korunmasına yönelik politikalarının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Uzundere'nin özellikle son 15 yıldaki bölgesel ve yerel planlama çalışmalarında turizmde markalaşmış bir destinasyon olması hedeflenmiştir. Bu hedefe yönelik olarak ilçe 2013 yılında Turizm Merkezi ilan edilmiş, 2016 yılında ise Sakin Şehir ağına dahil olmuştur. Uzundere Sakin Şehir ağına dahil olduktan sonra, kamuoyunda daha fazla turizmle anılır olmuş ve turizme yönelik hizmet arzı beklentisi artarak, bir çok turizm yatırımı faaliyete geçirilmiştir (Özgeriş, 2020). Bu yatırımların önemli bir bölümü, ilçenin en önemli turizm ve rekreasyon potansiyelini oluşturan Tortum Çayı, Tortum Gölü ve Şelalesi çevresinde gerçekleştirilmiştir. Tüm bunlar doğal olarak ilçenin turizm arzını oluşturan en önemli kaynak değerlerinden olan rekreatif su kaynaklarını olumsuz etkilemektedir.

Sakin Şehir birliğine dünya genelinde üye olan şehirlere bakıldığında büyük bir çoğunluğunun turizm kaynak değerinin su olduğu görülmektedir (Cittaslow International, 2021). Yani bu şehirlerde su görsel ve rekreatif etkinlikler bakımından turizme hizmet etmektedir. Tam olarak bu noktada sürdürülebilirliği amaçlayan bir turizm modeli olan Sakin Şehir ağının ekolojik, ekonomik, estetik olmak üzere bir çok işlevleri olan rekreatif su kaynaklarının sürdürülebilirliği konusunda bir çerçeve oluşturup oluşturmadığı sorusu ortaya çıkmaktadır.

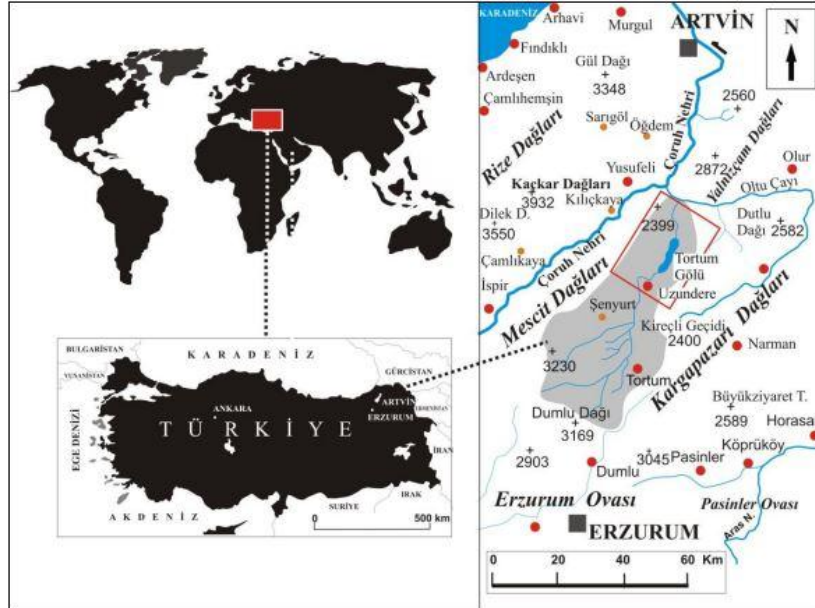
Tüm bunlardan hareketle bu çalışma ile turizm faaliyetlerinin rekreasyonel su kaynakları üzerindeki doğrudan ve/veya dolaylı olumsuz etkilerini Uzundere (Erzurum-Turkey) örneğinde tespit ederek, rekreasyonel su kaynaklarının, turizmin olumsuz etkilerinden korunmasına ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik Sakin Şehir politikalarının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışma turizm faaliyetlerinin rekreasyonel su kaynakları üzerindeki doğrudan yada dolaylı etkilerini değerlendirmesi bakımından önemlidir. Bunun yanında turizm için önemli bir kaynak değeri oluşturmasının yanında ekolojik, ekonomik ve fonksiyonel olmak üzere bir çok işlevleri bulunan rekreasyonel su kaynakları ile Sakin Şehir politikalarını ilişkilendirerek yeni bir perspektif sunması ayrıca dikkate değerdir. Çalışma Sakin Şehir, rekreasyonel su kaynakları ve sürdürülebilirlik bağlamında literatüre katkılar sağlayacaktır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Çalışma Türkiye'nin Sakin Şehir birliğine üye 18 ilçesinden biri olan Uzundere'nin en önemli rekreasyonel su kaynakları olan Tortum Çayı, Tortum Gölü ve Şelalesi ve Yedigöller üzerinde yürütülmüştür. Uzundere idari olarak, Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan Erzurum iline bağlıdır ve 40°42' - 40°26' kuzey enlemleri ile, 41°26' - 41°47' doğu boylamları arasındadır. Doğuda Oltu, batıda İspir, kuzeyde Yusufeli ve güneyde Tortum ilçeleriyle komşu olan Uzundere, 840 km² yüzölçümüne sahip olup, merkez rakımı 1050 m'dir (Şekil 1).

Şekil 1. Çalışma Alanı Lokasyonu (Karahan et al. 2011)

İlçenin Erzurum il merkezine uzaklığı 84 km, Artvin il merkezine uzaklığı 136 km'dir. İlçenin 2020 yılı nüfusu 7919 olup, 1990-2020 yılları arasındaki nüfus değişimi Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1. Uzundere İlçesi Nüfus Değişimi (TÜİK, 2021)

	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2007	2000	1990
Toplam	7919	8153	8744	7598	7776	8058	8465	8347	9338	11556	12249

Uzundere coğrafi olarak ise Çoruh Havzası'nı oluşturan birçok vadiden biri olan Tortum Çayı Vadisi'nde yer almaktadır. Çoruh Havzası, Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) tarafından sahip olduğu biyolojik çeşitliliğiyle dünyanın 200 önemli ve 35 sıcak noktasından biri olarak ilan edilen, Kafkasya Ekolojik Bölgesinin batı bölümünü oluşturmaktadır (CEPF, 2003).

Uzundere doğal, kültürel, tarihi ve rekreatif potansiyeliyle, Çoruh Havzası'nın önemli merkezlerinden biridir (Orhan ve Karahan, 2010).

Yerleşimi vadi tabanında olan Uzundere'nin etrafı yükseklikleri 2050 metreye kadar ulaşan dağlarla çevrilidir. Uzundere'nin iklimi, ağır karasal iklim ile ılıman Karadeniz iklimi arasında geçiş özelliği göstermektedir ve jeomorfolojik yapısı iklime mikroklima özelliği kazandırmıştır. Uzundere vadi tabanında ve Tortum Çayı etrafında kurulmuş olmasından dolayı su kaynakları yönünden oldukça zengindir. İlçe merkezinden geçen Tortum Çayı'nı irili ufaklı birçok dere beslemektedir. Fakat son yıllarda yağışların azalması ile beraber, derelerin birçoğu kurumuştur.

İlçe ekonomisi tarım ve turizme dayalıdır. İlçenin rekreatif etkinlikler bakımından turizm potansiyeli oluşturan en önemli su kaynakları Tortum Çayı, Tortum Gölü ve Şelalesi ile Yedigöller'dir (**Şekil 2**). İlçede turizm faaliyetleri günübirlik ve konaklamalı şekilde gerçekleştirilmekle birlikte günübirlik ve konaklamalı ziyaretçi sayısına dair her hangi bir kayıt tutulmamaktadır. Uzundere'de turizm faaliyetleri ilkbahar ve yaz aylarında aktif olarak gerçekleştirilmektedir.

Şekil 2. Uzundere'nin Önemli Rekreatif Su Kaynakları (a-Tortum Gölü, b-Tortum Çayı, c-Tortum Şelalesi, d-Yedigöller)

Tortum Gölü, asırlar önce, ilçede bulunan Kemerli Dağ'dan bir heyelan sonucu kopan toprak kütlelerinin Tortum Çayı'nın önünü tıkaması sonucu oluşmuştur. Gölün kapladığı alan 8 km² civarındadır ve kuzey-güney doğrultusundaki uzunluğu 8.5 km, doğu-batı yönündeki genişliği ise 0.7 km ile 1 km arasındadır. Göldeki su setin en çukur yerinden tekrar akışa geçmekte ve kuzey yönü doğrultusunda 48.5 metreden aşağıya doğru dökülerek Tortum Şelalesini oluşturmaktadır (Lahn, 1944). Bunun yanında Tortum Gölü'nden sızan sular, rakımın daha düşük olduğu noktalardaki çukurları doldurarak Yedigöller grubunu da oluşturmuştur. Sızma sonucu oluşan Yedigöller'den en büyüğü Karagöl'dür. Doğanay ve Alim (2003)'e göre Karagöl'ün yüzölçümü yaklaşık olarak 2 dekadır ve ortalama derinliği ise 2-3 metre arasındadır.

3.2. Yöntem

Çalışmanın genelinde veri toplama ve değerlendirmeye dayalı nitel peyzaj araştırmaları yöntemi kullanılmıştır (Denzin and Lincoln, 2008).

Veri toplama bölümünde araştırma alanındaki rekreasyonel su kaynakları üzerinde, turizm faaliyetleri ve yatırımlarının olumsuz etkilerinin belirlenmesine yönelik 10 kişiden oluşan bir uzman grup çalışması yapılmıştır (Puczkó and Rátz, 2000). Uzman grup ilçede araştırma, proje ve çevresel etki değerlendirmesi faaliyetlerinde bulunmuş, ilçeye ilgi bilgi sahibi olan biyoloji, ziraat, orman ve çevre mühendisliği gibi meslek disiplinlerine mensup kişilerden oluşturulmuştur. Çalışmaya başlamadan önce uzman gruba ilçedeki tüm rekreasyonel su kaynakları gezdirilmiş, turizm faaliyet ve yatırımlarını gözlemlemeleri sağlanmıştır. Daha sonra uzman gruptan ilçedeki turizm faaliyetlerinin rekreasyonel su kaynakları (Tortum Çayı, Tortum Gölü ve Şelalesi ve Yedigöller) üzerinde oluşturduğu doğrudan yada dolaylı olumsuz etkileri değerlendirerek form oluşturmaları istenmiş ve oluşturulan formlar birleştirilerek tablolaştırılmıştır.

Çalışmanın değerlendirme bölümünde ise Uzundere örneğinde turizm faaliyet ve yatırımlarının rekreasyonel su kaynakları üzerindeki olumsuz etkileri ile Sakin Şehir'in bu konudaki koruma, kullanım ve planlama politikaları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR ve TARTIŞMA

Araştırma kapsamında uzman grup görüşleri doğrultusunda turizm faaliyetlerinin rekreasyonel su kaynakları (Tortum Çayı, Tortum Gölü ve Şelalesi ve Yedigöller) üzerindeki doğrudan yada dolaylı olumsuz etkileri belirlenerek Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Araştırma Alanındaki Rekreatyonel Su Kaynakları Üzerinde Turizmin Doğrudan ve/veya Dolaylı Olumsuz Etkileri

Turizm Kaynaklı Olumsuz Etkiler	Sonuç	Açıklama
Turizm kaynaklı yatırımlardaki artış	Rekreatyonel su kaynakları etrafında yapılaşma	Turizm kaynaklı yatırımlardaki artış beraberinde gerek rekreatyonel su kaynakları etrafında gerekse de diğer alanlarda turizm kaynaklı yapılaşmaları getirmiştir. Yeni tesis ve yapılara ulaşım ve alt yapı hizmetlerinin karşılanması için beton ve asfalt miktarı artmıştır. İlçenin daha fazla turizm kenti olarak anılmaya başlamasıyla birlikte ilçeye olan ilgi de artmış ve nüfusun artmamasına rağmen ikinci konut uygulamaları yükselmiştir. Tüm bunlar yapılaşmalar kaynaklı ışık kirliliği ve kırsal dokuyu bozarak doğal-kültürel peyzajın (manzaraların) olumsuz etkilenmesini sağlamaktadır.
	Turizmin bir sonucu olarak ikinci konut üretiminde artış	
	Altyapı faaliyetleri ve beton miktarında artış	
	Rekreatyonel su kaynakları etrafında ışık kirliliği ve suya dayalı doğal çevre peyzajının zarar görmesi	
Turizm kaynaklı nüfus artışı	Atık su üretiminde artış	Özellikle aktif turizm sezonunda artan nüfusa bağlı olarak atık su ve katı atık üretimi ile enerji tüketiminde artış yaşanmaktadır. İlçede atık suların doğrudan Tortum Çayına deşarj edilmesi ve katı atık depolamasının Tortum Gölü çevresinde vahşi depolama şeklinde yapılması ile sızıntı sularının Tortum Gölü'ne ulaşması su ekosistemine zarar vermektedir.
	Katı atık üretiminde artış	
	Enerji tüketiminde artış	
	Su ekosisteminin zarar görmesi	
Rekreatyonel aktiviteler kaynaklı antropojenik etkiler	Rekreatyonel su kaynakları ve çevresinde katı atık kirliliği	I., II. ve III. derece doğal sit alanlarını içinde barındıran Tortum Gölü ve Şelalesi ile diğer rekreatyonel su kaynakları etrafında taşıma kapasitesi hesaplanmadan ziyaretçi kabulü ve ziyaretçilerin oluşturduğu antropojenik etkiler, rekreatyonel su kaynakları çevresinde katı atık kirliliğine neden olarak, flora ve fauna üzerinde baskı oluşturmaktadır.
	Taşıma kapasitesinin hesaplanmaması(insan yoğunluğundaki artış)	
	Floranın üzerinde insan baskısı	
	Fauna üzerinde insan baskısı	

Uzundere örneğinde, turizm faaliyetlerinin rekreatyonel su kaynakları üzerindeki olumsuz etkileri ile Sakin Şehir politikalarının ilişkisi Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Turizmin Rekreatif Su Kaynakları Üzerindeki Olumsuz Etkileri ve Sakin Şehir Politikaları

Turizm Kaynaklı Olumsuz Etkiler	Sonuç	İlgili Sakin Şehir Politikası
	Rekreatif su kaynakları etrafında yapılaşma	-
	Turizmin bir sonucu olarak ikinci konut üretiminde artış	-
Turizm kaynaklı yatırımlardaki artış	Altyapı faaliyetleri ve beton miktarında artış	<ul style="list-style-type: none"> • Yeşil alanlarda kullanılan beton miktarı • Kamu binalarına bağlı verimli bisiklet yolları • Mevcut bisiklet yollarının araç yollarıyla kilometre üzerinden karşılaştırması • Metro ve otobüs durakları gibi aktarma merkezlerinde bisiklet park yerleri • Özel taşıt kullanımına alternatif olarak eko ulaşım planlanması
	Rekreatif su kaynakları etrafında ışık kirliliği ve suya dayalı doğal çevre peyzajının zarar görmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması • Kamusal ışık kirliliğinin azaltılması
	Atık su üretiminde artış	<ul style="list-style-type: none"> • Su temizliği parametre kriter belgesi • Kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması • Kirleticilerin izlenmesi ve azaltılması
	Katı atık üretiminde artış	<ul style="list-style-type: none"> • Kentsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması • Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi
Turizm kaynaklı nüfus artışı	Enerji tüketiminde artış	<ul style="list-style-type: none"> • Binalarda ve kamu kullanım alanlarında enerji tasarrufu yatırımları • Kamunun yenilebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi • Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketimi istatistikleri
	Su ekosisteminin zarar görmesi	-
Rekreatif aktivite kaynaklı antropojenik etkiler	Rekreatif su kaynakları ve çevresinde katı atık kirliliği	-
	Taşıma kapasitesinin hesaplanmaması (insan yoğunluğundaki artış)	-
	Floranın üzerinde insan baskısı	-
	Fauna üzerinde insan baskısı	-

Çevresel kirleticilerin doğrudan etkilerinin yanında dolaylı etkileri de bulunmaktadır. Yani bir kirletici doğrudan çevreye zarar verirken dolaylı olarak başka çevresel felaketleri de tetiklemektedir. Bir alanda turizm ya da başka bir nedenle nüfus arttığında, temiz ve güvenilir içme suyuna olan ihtiyaç ve doğaya bırakılan atık su miktarı da artmaktadır. Artan atık su miktarıyla birlikte yeni kanalizasyon ağlarının inşası gerekmektedir. Kanalizasyon ağlarından toprağa sızan kirli sular toprağı ve yeraltı su kaynaklarını kirletmektedir. Arıtılmadan direkt su kaynaklarına (göl, akarsu veya deniz) bırakılan sular ise bakteri, virüs gibi mikroorganizmalar ile sudaki ağır metal miktarını artırmakta ve sudaki oksijen miktarını düşürmektedir. Bu doğal olarak insanları, sudaki canlı yaşamı ve su ekosistemini tehdit etmektedir (Akpor and Muchie, 2010; Stark et al., 2016). Uzundere’de atık sular rafting gibi rekreatif aktivite yapıldığı ve tarımsal sulama ihtiyacının da karşılandığı Tortum Çayı’na deşarj edilmekte ve buradan Tortum Gölü’ne akmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3. Tortum Çayı'na Deşarj Edilen Atık Sular

Uzundere'de evsel katı atıklar daha önce Tortum Gölü kenarındaki düzensiz çöp depolama alanında biriktirilmekteydi (Şekil 4). Çöp depolama alanından yer altına sızan sular, yer altı suyu ve Tortum Gölü için kirlenme tehlikesi oluşturmaktaydı. İlçenin Sakin Şehir üyeliğiyle birlikte daha fazla turizmle anılması ve yerel halk-yerel yönetim düzeyinde oluşan çevresel hassasiyetler süreç içerisinde alanla ilgili girişimde bulunmayı gerektirerek, Tortum Gölü kenarındaki düzensiz katı atık depolama alanının farklı bir bölgeye taşınmasını sağlamıştır. Bununla beraber, ilçede hala katı atık ayrıştırma ve dönüştürmenin yapılabildiği modern bir katı atık depolama alanı bulunmamaktadır. Uzundere örneğinde, Sakin Şehir'in çevresel konularda yerel yönetim ve yerel halk düzeyinde oluşturduğu hassasiyet dikkate değerdir. Bu durum Sakin Şehir'in yerel halk ve yerel yönetim düzeyinde, sürdürülebilir turizm için bir sinerji oluşturabileceğine dair ipuçları sunmaktadır.

Şekil 4. Uzundere Çöp Depolama Alanı (a-Çöp depolama alanı 2020 yılı, b-Aynı alan 2021 yılı)

Sakin Şehir üyeliğinden sonra Uzundere'de yeni turizm yatırımları, ikinci konut uygulamaları ve ulaşım amaçlı yol yapım çalışmaları gerçekleştirilmiştir. İlçenin en önemli turizm potansiyellerinden birisi olan Tortum Gölü etrafındaki yapılaşma bunun en önemli örneğini oluşturmaktadır. Tortum Gölü etrafında şu anda birçok yapı planlanmış veya inşa edilmiştir (Şekil 5). İnşa edilen her bina su tüketimi ve atık su üretiminin artması anlamına gelmektedir. Beton ve asfalt malzeme ile kaplı yollar ise yağmur sularının toprağın alt katmanlarına sızmasını engellemekte ve yer altı ve yüzey sularının miktarını ve kalitesini düşürmektedir (Tsunokawa and Hoban, 1997). Artan bina ve yollarla birlikte, elektrik ve petrol ürünlerine yani enerjiye olan ihtiyaç

artmaktadır (Ametepey and Ansah, 2015). Enerji tüketiminin artmasının yüzey sularının kalitesini düşürdüğü ve sera etkisi ile beraber kuraklığa sebep olduğu bilinmektedir (Anonymous, 2010; Omer, 2011). Bu yapılar inşa edilirken ya da planlanırken Tortum Gölü ve Şelalesi'nin aynı anda barındırabileceği maksimum ziyaretçi sayısı (taşıma kapasitesi) ise hesaplanmamıştır. Aktif turizm sezonunda aynı anda yoğun bir ziyaretçi kitlesinin alanda var olması, katı atık ve atık su kirliliği, yapılaşma kaynaklı riskler, daha fazla enerji tüketimi, su ekosisteminin zarar görmesi ve flora ve fauna elemanları üzerinde insan baskısı anlamına gelmektedir. Sakin Şehir'in enerji konusunda, alternatif (yenilenebilir) enerji kaynaklarının kullanımını, ulaşım konusunda ise alternatif ve toplu ulaşımı teşvik eden politikaları bulunmaktadır. Bunun yanında yolların inşasında geçirimli malzemelerin, binaların inşasında ise enerji ihtiyacını azaltacak yerel malzemelerin kullanımını destekleyen politikalara sahiptir. Fakat su ekosisteminin korunmasına yönelik herhangi bir politikası bulunmamaktadır.

Rekreasyonel su kaynakları turizm için taşıdıkları potansiyelin yanında, önemli bir ekosistem oluşturmaktadır. Su ekosistemleri atıkların zararlarını azaltarak, bazen yararlı hale getirirler. Genel olarak su ekosistemlerinin yeraltı su kaynaklarını beslemek, suda yaşayan canlılar ve çevredeki yaban hayatı için habitat görevi üstlenmek, insanlar için eğlence ve estetik kaynak oluşturmak ve selleri zayıflatmak gibi görevleri bulunmaktadır. Fakat rekreasyonel su kaynaklarının üzerindeki her olumsuz etki, hem su ekosisteminin görevlerini yerine getirmesini engellemekte hem de turizm endüstrisi için önemli olan eğlence ve estetik değerleri azaltmaktadır (Cairns, 2006). Nitekim Barnett et al., (2018) çalışmalarında rekreasyonel aktivitelerin su kalitesi ve ekosistemi üzerinde olumsuz etkileri olduğunu ortaya koymuştur. Dünya genelinde Sakin Şehir birliğine üye olan şehirlerin büyük çoğunluğunun, en önemli turizm kaynak değerlerinden biri rekreasyonel su kaynaklarıdır. Bununla beraber Sakin Şehir birliğinin rekreasyonel su kaynaklarının, turizm hareketliliğinden doğan rekreasyonel aktivitelerin olumsuz etkilerinden korunması ile doğrudan ilişkili politikaları bulunmamaktadır. Bu durum rekreasyonel su kaynaklarının sürdürülebilirliği açısından Sakin Şehir politikalarının önemli bir eksikliği olarak değerlendirilebilir.

Uzundere'de turizm yatırımlarının bir diğer olumsuz etkisi ise doğal çevre peyzajının zarar görmesidir. Daha önceki çalışmalar da bu sonuçları desteklemektedir. Önceki çalışmalarda Tortum Gölü ve Şelalesi ile Yedigöller'de yapılan mekânsal tasarım çalışmaları ve uygulamaların, doğal çevre peyzajını olumsuz yönde etkileyebileceği bildirilmektedir (Özgeriş, 2020). Turizm faaliyetlerini çeşitlendirmek ve daha fazla ziyaretçi ağırlamak amacıyla yapılan turizm yatırımları, kısa vadede turizm gelirlerini artırabilir. Fakat bu yatırımlarla birlikte doğal çevre peyzajının değişerek alanın ilginç-çekici bulunan özelliklerini kaybetmesi, uzun vadede alanın turizm cazibesini olumsuz etkileyebilir. Sakin Şehir birliğinin, doğal çevre peyzajının korunması ve ışık kirliliğinin önlenmesi konularında politikaları olmasına rağmen, Uzundere'de uygulanan mekânsal tasarım çalışmalarında, bu konulara dikkat edilmediği değerlendirilmiştir. Bu durum Sakin Şehirlerin, Sakin Şehir politikalarını sıkı bir şekilde uygulaması ve birlik tarafından üye şehir uygulamaları ile Sakin Şehir politikalarının uyumu noktasındaki denetimlerin ne derece yapıldığı konusunda eleştirel görüşleri doğurmaktadır.

Şekil 5. Tortum Gölü ve Şelalesi Etrafında Planlanan ve İnşa Edilen Bazı Yapılar (a-Tortum Şelalesi ve yakın çevresi için yapılan peyzaj ve yapı tasarımları (Anonim, 2018), b-Tortum Şelalesi peyzaj uygulamaları (Anonim, 2020), c-Tortum Gölü peyzaj tasarım ve uygulaması, d-Yedigöller yürüyüş yolu, e-Tortum Gölü Cam Teras uygulaması)

SONUÇ

Bu çalışma Türkiye'nin 18 Sakin Şehir'inden biri olan Uzundere'de (Erzurum) yürütülmüştür. Çalışmanın amacı turizm faaliyetlerinin rekreasyonel su kaynakları üzerindeki doğrudan ve/veya dolaylı olumsuz etkilerini Uzundere (Erzurum-Turkey) örneğinde tespit ederek, su kaynaklarının turizmin olumsuz etkilerinden korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik Sakin Şehir politikalarını değerlendirmektir.

Bu amaca yönelik olarak çalışma ile uzmanlardan oluşan bir grupla Uzundere örneğinde turizm faaliyetlerinin rekreasyonel su kaynakları üzerindeki etkileri değerlendirilerek, Sakin Şehir'in bu etkiler bakımından politikaları incelenmiştir.

Çalışmanın sonucunda Sakin Şehir'in rekreasyonel su kaynaklarının koruma-kullanım ve planlamasına doğrudan ya da dolaylı olarak etki edebilecek nitelikte bir çok politikası olduğu tespit edilmiştir. Özellikle Sakin Şehir'in hava, su, gürültü ve görüntü kirliliğinin önlenmesi, katı atık ve atık su sistemleri, enerjinin verimli kullanımı, yenilenebilir enerji kaynakları, kent içi yeşil alanların artırılması, yeşil sosyal donatı alanlarının oluşturulması, kanalizasyon gibi altyapı üniteleri ve bisiklet gibi alternatif ulaşım araçlarının kullanımının teşvik edilmesi gibi politikaları

rekreasyonel su kaynakları ve çevresel sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Bununla beraber Sakin Şehir'in rekreasyonel su kaynakları ve çevresinde yapılaşma, katı atık kirliliği; su ekosisteminin zarar görmesi; taşıma kapasitesinin hesaplanmaması (insan yoğunluğundaki artış) ve flora ve fauna üzerinde insan baskısının kontrol edilmesine yönelik herhangi bir politikasının olmadığı değerlendirilmiştir. Sakin Şehir birliğinin rekreasyonel su kaynaklarının sürdürülebilirliğiyle doğrudan ilişkili politikalarının olmaması, Sakin Şehir politikalarının gözden geçirilmesi açısından bir gereklilik olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca çalışma ile Sakin Şehir birliğinin yerel halk ve yerel yönetim düzeyinde oluşturduğu çevresel hassasiyetin, turizm destinasyonları için sürdürülebilirlik kültürüne katkı sağlaması bakımından önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Acuner, E. (2015). Zigana Turizm Merkezi'nin Sürdürülebilir Turizm Kriterleri Çerçevesinde Yerel Destinasyon Yönetim Örgütleri Tarafından Değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi, 1 (2015), 62-93.
- Akpor, O. B., & Mushie, M. (2010). Remediation of Heavy Metals in Drinking Water and Wastewater Treatment Systems: Processes and Applications. International Journal of the Physical Sciences, 5 (12), 1807-1817.
- Aksu, C. (2011). Sustainability Development and Environment. South East Development Agency, Retrieved from http://geka.gov.tr/Dosyalar/o_19v5e00u1ru61bbncf2qmlcpv8.pdf (Erişim Tarihi: 10.12.2020)
- Ametepey, S. O., & Ansah, S. K. (2015). Impacts of Construction Activities on the Environment: The Case of Ghana. Journal of Environment and Earth Science, 5 (3), 18-26.
- Anonim, (2018). BY Teknik Dizayn Proje. <http://www.byteknik.com.tr/?p=866> (Erişim Tarihi: 09.07.2018).
- Anonim, (2020). <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/erzurum/gezilecekyer/tortum-selalesi> (Erişim Tarihi: 10.01.2021).
- Anonymous, (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. Retrieved from <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> (Erişim Tarihi: 01.09.2020)
- Anonymous (2010). The Impacts of Construction and the Built Environment. Retrieved from <https://www.willmott-dixon.co.uk/asset/9462/download> (Erişim Tarihi: 01.09.2020)
- Anonymous (2019). Sustainability Tourism. Retrieved from <http://www.coastlearn.org/tr/tourism/con-resources.htm> (Erişim Tarihi: 10.12.2019)
- Arikan, I., Dündar A., & Edlinger, L. A. (2015). Is Cittaslow an Effective Model in Destination Development for Sustainable Tourism? A Case Study in Austria. International Conference Science in Technology (SCinTE 2015), 5-7 November, Athens, Greece.
- Barnett, M. J., Jackson-Smith, D., & Haefner, M. (2018). Influence of Recreational Activity on Water Quality Perceptions and Concerns in Utah: A Replicated Analysis. Journal of Outdoor Recreation and Tourism, 22 (2018), 26-36.
- Cairns, J. (2006). Restoring Damaged Aquatic Ecosystems. The Journal of Social, Political and Economic Studies, 31 (1), 53-74.
- CEPF, (2003). *Critical Ecosystem Partnership Fund. Ecosystem Profile, Caucasus Bioiversity Hotspot*. <https://www.cepf.net/our-work/biodiversity-hotspots/caucasus>. (Erişim Tarihi: 30.08.2020).
- Cittaslow International, 2021. Cittaslow International. <http://www.cittaslow.org/> (Erişim Tarihi: 10.01.2021)
- Cittaslow Turkey, 2021. <http://cittaslowturkiye.org/> (Erişim Tarihi: 10.01.2021)
- Cole, S. (2012). A Political Ecology of Water Equity And Tourism: A Case Study From Bali. Annals of Tourism Research, 39 (2), 1221-1241. doi:10.1016/j.annals.2012.01.003

Turizm Alanlarındaki Rekreatyonel Su Kaynaklarının Sürdürülebilirliği ve Sakin Şehir Politikaları: Uzundere (Erzurum) Örneğinde Bir Değerlendirme

- Çakmak, E. (2010). Uzundere Stratejik Gelişme Planı: Vizyon 2023. Erzurum, Türkiye.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2008). *The Landscape of Qualitative Research*. Sage Publications.
- Doğanay, S., & Alim, M. (2003). Coğrafi Bir Tanıtım: Yedigöller (Uzundere) Günöbirlik Rekreatyon Alanı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (30), 127-137.
- Doğaner, S. (2001). *Türkiye Turizm Coğrafyası*. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Essex, S., Kent, M., & Newnham, R. (2004). Tourism Development in Mallorca: Is Water Supply a Constraint? *Journal of Sustainable Tourism*, 12 (1), 4-28.
- Gökmen, Ö. & Ege, İ. (2020). Karabük İlindeki Rekreatyon Alanlarının Coğrafi Dağılışı. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 10 (3), 521-537.
- Karadeniz, C. B. (2015). Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Sakin Şehir Perşembe. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (29), 84-107.
- Karahan, F., & Çakır, E. (2010). Uzundere Turizm Master Planı: Vizyon 2023. Erzurum, Türkiye.
- Karahan, F., Kopar, I., Orhan, T., & Çakır, E. (2011). The Geopark Potential of Tortum Valley (Erzurum-Turkey) and its Surroundings. *Natural Environment and Culture in the Mediterranean Region II*, Cambridge Scholars Publishing in association with GSE Research, pp., 395-406.
- Karahan, F. ve Orhan, T. (2009). Çoruh Havzası Uzundere Vadisi'nin Kırsal Rekreatyon Planlaması Yönünden Suyu Dayalı Olanakları. *Kırsal Çevre Yıllığı*, 54-81.
- Karakurt Tosun, E. (2013). Yaşam Kalitesi Ekseninde Şekillenen Alternatif Bir Kentsel Yaşam Modeli: Yavaş Kentleşme Hareketi. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32 (1), 215-237.
- Khazim, A. (1990). Metropolitan Alanlar İçinde Kalan Su Kıyılarının Rekreatyonel Kullanımı "Ankara Mogan Gölü" Örneği. *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- Kozak, M. A., & Bahçe, S. (2009), *Özel İlgi Turizmi*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Lahn, E. (1944). Tortum Gölü ve Tortum Şelalesi. *Türk Coğrafya Dergisi*, 5-6, 137-140.
- Lowry, L. L., & Lee, M. (2011). CittaSlow, Slow Cities, Slow Food: Searching for a Model for the Development of Slow Tourism. *Travel and Tourism Research Association: Advancing Tourism Research Globally*. Retrieved from <https://scholarworks.umass.edu/ttra/2011/Visual/40/> (Erişim Tarihi: 30.07.2020)
- Miele, M. (2008). CittaSlow: Producing Slowness Against the Fast Life. *Space and Polity*, 12 (1), 135-156.
- Omer, A. (2011). Energy, Environment and Sustainable Deveelopment in Sudan. *The II OAB Journal*, 2 (1), 31-44.
- Orhan T., & Karahan F. (2010). Uzundere İlçesi ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 11 (1), 27-42.
- Özbey, R. F. (2002). Sustainable Tourism Development In Globalization Progress, Globalization and Sustainable Development, *International Scientific Conference, Book: 4*, 135-150, Bulgaria.
- Özkök, F., & Gümüş, F. (2009). Sürdürülebilir Turizmde Bilginin Önemi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 51-71.
- Özgeriş, M., (2020). Sakin Şehir Uzundere'nin Planlama ve Tasarım Uygulamaları Yönünden Sürdürülebilirliğinin Değerlendirilmesi. *Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum*.
- Puczkó, L., & Rätz, T. (2000). Tourist and Resident Perceptions of the Physical Impacts of Tourism at Lake Balaton, Hungary: Issues for Sustainable Tourism Management. *Journal of Sustainable Tourism*, 8 (6), 458-478.

- Rezníčková, L., & Kyřeřa, K. (2016). The İmportance of Water in Tourism in The Sector of Accommodation Services. *Acta Geoturistica*, 7 (1), 44-51.
- Sezgin, M., & Ünüvar, ř. (2012). Sürdürülebilirlik ve şehir Pazarlaması Ekseninde Yavaş şehir. *Çizgi Kitabevi*, ISBN: 9786054451869
- Stark, J. S., Corbett, P. A., Dunshea, G., Johnstone, G., King, C., Mondon, J. A., Power, M. L., Samuel, A., Snape, I., & Riddle, M. (2016). The Environmental Impact of Sewage and Wastewater Outfalls in Antarctica: An Example From Davis Station, East Antarctica. *Water Research*, 105 (2016), 602-614.
- Styles, D., Schönberger, H. & Martos, J. L. G. (2013). Best Environmental Management Practice in the Tourism Sector. European Union.
- şahin, İ., & Kutlu, S. Z. (2014). Cittaslow: An Assessment From The Perspective of Sustainable Development. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 2 (1), 55-63.
- Tsunokawa, K., & Hoban, C. (1997). *Roads and the Environment-A Handbook*. World Bank Technical Paper No:376, 221 p., Washington, USA. ISSN: 0253-7494
- TÜİK, 2021. Adrese dayalı nüfus verileri, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/> (Erişim Tarihi: 04.02.2021).
- UNEP and WTO, (2005). United Nations Environment Programme and World Tourism Organization. Making Tourism More Sustainable:A Guide for Policy Makers. <http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/dtix0592xpa-tourismpolicyen.pdf> (Erişim Tarihi: 01.08.2018)